

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

ПРИРАЧНИК ЗА МЛАДИНСКА РАБОТА ЗА МЕТОДИ НА НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

ПРАКТИЧЕН РЕСУРС ЗА УЧЕЊЕ ЗА МЛАДИНСКИ
РАБОТНИЦИ, АКТЕРИ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО,
ЕДУКАТОРИ, ФАСИЛИТАТОРИ И ЗАЕДНИЧКИ АКТЕРИ

Придружна публикација кон Алатката за пријавување корупција
во јавниот сектор и Материјалите за обука за корупција
во јавниот сектор

Развиено во рамките на проектот „Со дигитализација против
корупцијата“ (Еразмус+)

Декември 2025

ERASMUS-YOUTH-2023-CB

Име на проектот: „Со дигитализација против корупцијата“ во рамки на програмата Erasmus Youth 2023 - Градење капацитети во областа на младите - Западен Балкан.

Број на проект: 101131572

Проектот „Со дигитализација против корупцијата“ е кофинансиран од Европската унија.

Координатор:

NVO Naučno – istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Црна Гора

Организации учеснички:

- Znanstveno-raziskovalno zdruzenje za umetnost, kulturne in izobrazevalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Словенија
- Phiren amenca international network (Phiren amenca) – Белгија
- Приватна научна установа Институт за применети истражувања за бизнис Скопје (IARB)- Република Северна Македонија
- Gagnsaei samtök gegn spillingu (TI-IS) – Исланд
- Qendra open doors (OPEN DOORS) – Албанија
- EPEKA Berlin EV (EPEKA BERLIN EV) – Германија
- Europe for you, z.s. (EUROPE FOR YOU) – Чешка
- Center for education and training Prizren (CET-PRIZREN) – Косово
- Scientific and research association for art, cultural an educational programmes and technology EPEKA (EPEKA Србија) – Србија
- Fundacija europejski instytut outsourcingu (EOIF) – Полска
- Udruženje Akustikum - muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Босна и Херцеговина
- Lxkia izcilik ve doga sporlari kulubu dernegi (LIDOSK) – Турција
- Arcigay (ACIGAY APS) – Италија
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Исланд
- Skupnost Občin Slovenije - Словенија
- Institut Jožef Stefan - Словенија

Автори:

- Scientific and research association for art, cultural an educational programmes and technology EPEKA (EPEKA Serbia) – Србија
- NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Црна Гора
- Znanstveno-raziskovalno zdruzenje za umetnost, kulturne in izobrazevalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Словенија
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Исланд

ОГРАДУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ

Информациите и ставовите наведени во овој Прирачник се ставови на Институтот за применети истражувања за бизнис и не мора нужно да го одразуваат официјалното мислење на Европската Унија или на која било друга финансирачка институција. Ниту институциите на Европската Унија, нитукое било лице што постапува во нивно име, не можат да бидат одговорни за употребата што може да се направи на информациите содржани во овој документ.

СОДРЖИНА

04	ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	15	АЛАТКИ ЗА МЛАДИНСКИ РАБОТНИЦИ
05	ВОВЕД	17	ОД УЧЕЊЕ ДО ДЕЈСТВУВАЊЕ
07	КОНТЕКСТ И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ	19	ЗАВРШНИ РАЗМИСЛУВАЊА
08	ОБРАЗОВНА РАМКА	20	РЕСУРСИ И РЕФЕРЕНЦИ
10	КЛУЧНИ ТЕМИ НА ПРИРАЧНИКОТ	22	АНЕКСИ
12	МЕТОДИ И АКТИВНОСТИ НА НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ		

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Овој прирачник ги поддржува младинските работници, едукаторите, фасилитаторите и организациите во заедницата кои сакаат да се занимаваат со корупцијата во јавниот сектор преку неформално образование. Тој ја надополнува Алатката за пријавување корупција во јавниот сектор и Материјалите за обука за корупција во јавниот сектор, со фокус на методологијата: како да се создадат безбедни простори за учење, да се води рефлексija, да се фасилитираат практични вежби и да се поддржат учесниците во преминот од свесност кон дејствување.

Прирачникот ја третира корупцијата во јавниот сектор не само како правно или административно прашање, туку и како граѓански, етички и образовен предизвик. Кога корупцијата влијае врз јавните набавки, образованието, здравството, социјалната поддршка, урбанистичкото планирање, локалната самоуправа или пристапот до јавни услуги, таа ја ослабува довербата и ја поткопува правичноста. Младите често директно ги чувствуваат овие последици, но може да немаат јазик, самодоверба или алатки за да ги анализираат и конструктивно да одговорат.

Поради тоа, прирачникот ги комбинира темите на јавниот интегритет со методи на младинска работа. Тој нуди основни концепти, партиципативни активности, насоки за фасилитатори, алатки за рефлексija, шаблони за работилници и идеи за локално дејствување. Целта не е фасилитаторите да станат истражители или правни советници, туку да им помогне да поттикнуваат критичко размислување, интегритет, отчетност и демократско учество на практичен, инклузивен и релевантен начин.

ВОВЕД

За проектот

DigitalVScorrupt е проект за градење капацитети во рамките на Erasmus+ кој има цел да се бори против корупцијата во Европската унија и Западен Балкан преку дигитални алатки, активности за учење и зајакнување на младите, младинските работници, актерите на граѓанското општество и професионалците.

Корупцијата е сложен општествен, политички и економски феномен што ги погодува сите земји. Во јавниот сектор таа ги ослабува институциите, ја намалува довербата во власта, го искривува донесувањето одлуки и го поткопува еднаквиот пристап до јавни услуги. Таа директно им штети на граѓаните преку намалување на квалитетот на образованието, здравството, социјалната заштита, инфраструктурата и другите услуги што треба да му служат на јавниот интерес.

Проектот одговара на потребата од практично, достапно и младински прилагодено антикорупциско образование. Тој поддржува неформално учење, меѓусекторска соработка и граѓанско учество, а истовремено истражува како дигиталните алатки можат да ја зајакнат транспарентноста, пријавувањето, јавниот надзор и институционалната отчетност.

За прирачникот

Овој прирачник е придружен ресурс кон Алатката за пријавување корупција во јавниот сектор и Материјалите за обука за корупција во јавниот сектор. Додека алатката ги објаснува концептите, ризиците и патеките за пријавување, а материјалите за обука ги претвораат тие теми во модуларни единици за учење, овој прирачник се фокусира на практиката на фасилитација.

Наменет е за лица кои водат работилници, курсеви за обука, младински размени, дијалози во заедницата, локални кампањи или сесии за развој на персонал. Прирачникот им помага на фасилитаторите да изберат соодветни методи, да работат со чувствителни теми, да ја приспособат содржината на различни групи и да го поврзат антикорупциското учење со граѓанско учество и локално дејствување.

Како да се користи прирачникот

Користете го прирачникот како флексибилна рамка, а не како строг курикулум. Некои корисници може да поминат низ целата низа од делови; други може да изберат само делови што одговараат на конкретна работилница, младинска размена, училишна активност или иницијатива во заедницата.

Најсилните резултати обично се постигнуваат кога фасилитаторите комбинираат три елементи: јасна концептуална основа, партиципативни методи и време за рефлексивност. Учесниците не треба само да примаат информации, туку и да анализираат системи, да дискутираат дилеми, да вежбаат одговори и да замислат како изгледа интегритетот во нивните институции и заедници.

- Користете ги клучните теми во Дел 3 за да создадете заеднички речник и концептуална основа.
- Изберете и приспособете ги активностите во Дел 4 според возраста, искуството и контекстот на учесниците.
- Користете ги Деловите 5 и 6 при планирање фасилитација, партнерства, комуникација, следење и локални акции.
- Потпрете се на анексите за готови елементи за работилници, прашања за рефлексивност и едноставни алатки за планирање.

КОНТЕКСТ И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ

Корупцијата во јавниот сектор е особено штетна затоа што се однесува на институции кои управуваат со заеднички ресурси, јавна власт и услуги на кои луѓето се потпираат во секојдневниот живот. Кога одлуките се под влијание на поткуп, фаворизирање, скриени судири на интереси, патронажа или злоупотреба на службената положба, резултатот не е само финансиска загуба. Граѓаните се соочуваат со подолго чекање, послаб квалитет на услуги, нееднаков третман и растечко чувство дека правилата не важат еднакво за сите.

За младите, овие ефекти можат да бидат непосредни. Пристапот до стипендии, образование, јавно домување, социјална поддршка, работни места, транспорт, дозволи или објекти во заедницата може да биде обликуван од нетранспарентни процедури или нееднаков третман. Ако корупцијата се нормализира, младите можат да ја изгубат довербата во јавните институции и да почнат да го гледаат неформалното влијание како поефективно од граѓанското учество или владеењето на правото.

Ова го прави антикорупциското образование важно поле за младинска работа и неформално учење. Не станува збор за претворање на младите во правни експерти. Напротив, целта е да им се помогне да разберат како треба да функционираат институциите, како корупцијата го искривува јавниот живот, кои предупредувачки знаци да ги препознаат, како безбедно да одговорат и како да придонесат кон култура на интегритет и отчетност.

Во европскиот контекст, транспарентноста, еднаквоста пред законот и одговорната јавна администрација се тесно поврзани со демократските вредности и со пошироките напори за зајакнување на владеењето на правото во Западен Балкан и низ Европа. Затоа, овој прирачник го поставува антикорупциското учење во поширока рамка на јавна етика, граѓанско учество, права и општествена доверба.

ОБРАЗОВНА РАМКА

1. Зошто неформално образование?

Неформалното образование нуди флексибилен, партиципативен пристап насочен кон ученикот, кој им овозможува на учесниците да истражуваат сложени јавни прашања преку искуство, дијалог и рефлексивност. Корупцијата не е тема што лесно се подучува само преку дефиниции. На луѓето им треба простор да тестираат идеи, да разговараат за сиви зони, да споредуваат перспективи и да ги поврзат концептите од јавниот сектор со секојдневни ситуации.

Игри на улоги, вежби за мапирање, анализа на случаи, симулации, дебати, визуелни алатки и форум театар можат да ги направат институционалните прашања разбирливи без претерано поедноставување. Тие исто така им помагаат на учесниците да вежбаат етичко расудување, комуникација, решавање проблеми и безбедно донесување одлуки.

2. Клучни принципи на учење

Овој прирачник се заснова на следните принципи на учење, кои се особено важни при обработка на јавниот интегритет, довербата и граѓанската одговорност:

- Учење преку правење: учесниците подлабоко ги разбираат концептите од јавниот сектор кога самите анализираат примери, мапираат системи и тестираат одговори.
- Рефлексивност и критичко размислување: времето за дебрифинг им помага на учесниците да ги поврзат корупциските ризици во јавниот сектор со сопствените средини и претпоставки.
- Учество и инклузија: сите учесници треба да имаат можност да придонесат, без оглед на образовната позадина, институционалното знаење или претходното искуство.
- Безбедност и почитување: фасилитаторите треба да создадат услови во кои луѓето можат искрено да зборуваат без страв од понижување, изложување или политички притисок.
- Поврзување на вредностите со практиката: интегритетот, правичноста, транспарентноста и отчетноста треба да се разгледуваат како секојдневни практики, а не како апстрактни идеали

3. Улогата на младинскиот работник

Во ова поле младинскиот работник или фасилитатор не е првенствено предавач. Неговата улога е да го води процесот на учење, да поставува појаснувачки прашања, да го структурира учеството, да ја заштити групната атмосфера и да им помогне на учесниците од примери да дојдат до увид. Фасилитаторите треба да поттикнуваат љубопитност, етичка рефлексија и реализам, избегнувајќи сензационализам, јавни обвинувања или непоткрепени тврдења за конкретни лица.

Младинските работници можат да делуваат и како мостови меѓу младите и пошироката заедница. Поврзувајќи го антикорупциското учење со локални институции, организации на граѓанското општество, училишта, медиуми и иницијативи за интегритет, тие им помагаат на учесниците да видат дека јавната етика не е оддалечена од секојдневниот живот, туку е дел од начинот на кој функционираат заедниците.

КЛУЧНИ ТЕМИ НА ПРИРАЧНИКОТ

Прирачникот е организиран околу шест меѓусебно поврзани теми кои ја следат логиката на придружната алатка и материјалите за обука, но ги преведуваат во перспектива на младинска работа и фасилитација.

1. Јавен интегритет и лична одговорност

Јавниот интегритет започнува со очекувањето јавната моќ да се користи за јавно добро. За учесниците оваа тема го отвора прашањето како личните вредности се поврзуваат со институционалните улоги. Интегритетот не е само прашање на закон; тој е и доследност меѓу одговорностите, одлуките и јавниот интерес.

2. Корупција во јавните институции и нејзини механизми

Учесниците треба да препознаат дека корупцијата во јавниот сектор може да има многу форми, вклучувајќи поткуп, фаворизирање, клиентелизам, злоупотреба на дискрециони овластувања, скриено влијание, манипулација со документи, селективен пристап до информации или намерна неактивност. Разбирањето на обрасците и механизмите помага да се препознаат предупредувачки знаци без сè да се сведува на стереотипи.

3. Владеење на правото, отчетност и европски вредности

Интегритетот на јавниот сектор зависи од тоа правилата да се применуваат правично, транспарентно и доследно. Оваа тема го поврзува антикорупциското учење со еднаквоста пред законот, јавната отчетност, демократското учество и пошироките европски вредности како достоинство, правичност и одговорно управување.

4. Судир на интереси, етика и транспарентна јавна служба

Многу дилеми во јавниот сектор вклучуваат сиви зони, а не драматични скандали. Учесниците треба да истражат што значи судир на интереси, како етичкото донесување одлуки функционира во практика, зошто се важни транспарентните процедури и како малите компромиси со текот на времето можат да ја ослабат институционалната кредибилност.

5. Пријавување корупција, укажување и дигитални алатки

Механизмите за пријавување се неопходни, но луѓето често се двоумат бидејќи не знаат што може да се пријави, кој канал е соодветен или како да се заштитат себеси и другите. Оваа тема ги комбинира принципите на безбедно пријавување со реалистична употреба на дигитални алатки, постапување со докази и свесност за рамките за заштита на укажувачите.

6. Граѓански ангажман, младинско учество и колективно дејствување

Антикорупциската работа е посилна кога не е ограничена само на жалби или разоткривање. Младите можат да придонесуваат и преку мониторинг, јавна дискусија, кампањи за подигање свест, партиципативни процеси, повелби за интегритет, дијалог во заедницата и меѓусекторска соработка. Оваа тема го поместува процесот на учење од препознавање кон дејствување.

7. Клучни учења од овој дел

Горенаведените теми треба да се разберат како меѓусебно засилувачки. Интегритетот ја поддржува довербата; отчетноста му дава практично значење на интегритетот; механизмите за пријавување создаваат патеки за одговор; а граѓанското учество помага јавните институции да не станат затворени, нетранспарентни или неодговорни.

Прашање за рефлексija	Можен чекор за дејствување
Каде луѓето во мојата заедница најчесто чувствуваат дека јавните институции ги третираат неправедно?	Мапирајте едно патување низ јавна услуга и идентификувајте каде може да се појави нетранспарентност или нееднаков третман.
Што им отежнува на луѓето отворено да зборуваат за корупција?	Дискутирајте за бариери како страв, нормализација, недоверба или несигурност за каналите.
Како може да се зајакне етичкото однесување пред да се случи неправилност?	Наведете едноставни превентивни мерки како јасни критериуми, отворени информации и јасност на улогите.

МЕТОДИ И АКТИВНОСТИ НА НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Овој дел ги претвора клучните теми на прирачникот во практики за работилници. Активностите се намерно приспособливи и можат да се користат во младинска работа, развој на персонал, училишни партнерства, учење во заедницата, мешани секторски обуки или локални програми за подигање свест

1. Како да се користи овој дел

- Изберете активности според позадината на учесниците, достапното време и нивото на институционално знаење во групата.
- Приспособете ги примерите на локалниот контекст, но избегнувајте именување реални случаи на начин што може да стане клеветнички или политички ризичен.
- Секогаш вклучете дебрифинг. Фазата на рефлексива е местото каде искуството станува учење.
- Кога работите со мешани групи, јасно објаснете ги термините и не претпоставувајте дека сите имаат исто разбирање на јавната администрација.

2. Шаблон за активност

Компонента	Опис
Наслов	Јасен, мотивирачки наслов што ја сигнализира целта на активноста.
Цели	Што учесниците треба да разберат, вежбаат или рефлектираат.
Времетраење	Приближно потребно време, вклучувајќи дискусија и дебрифинг.
Материјали	Флипчарти, картички, маркери, печатени сценарија, лепливи белешки или дигитални алатки.
Инструкции	Чекор-по-чекор редослед што фасилитаторот лесно може да го следи.
Рефлексива	Клучни прашања за поврзување на активноста со јавниот интегритет и секојдневниот живот.
Исходи од учење	Очекувани сознанија во знаење, вештини, ставови или подготвеност за дејствување.

3. Примери на активности за неформално учење

Мапа на патување низ јавна услуга

Учесниците следат реално или измислено патување низ јавна услуга, како аплицирање за стипендија, пристап до здравствена услуга, поднесување барање за дозвола или користење општинска програма. Ги идентификуваат точките каде информациите, дискрецијата, времето на чекање, неформалното влијание или нееднаквиот третман можат да создадат корупциски ризици. Рефлексија: Каде прво се појавува нетранспарентноста и кои едноставни мерки би го направиле процесот поправичен и потранспарентен?

Етика во јавната служба - игра на улоги

Мали групи добиваат кратки дилеми што вклучуваат подароци, притисок од претпоставени, преференцијален третман, семејни врски, недостасувачка документација или барања за неофицијални услуги. Учесниците ја изведуваат сцената и дискутираат како би изгледал етички одговор. Рефлексија: Кои притисоци ја обликуваа секоја одлука и како луѓето можат да го заштитат интегритетот кога ситуацијата е социјално или институционално сложена?

Сложувалка за јавни набавки

Учесниците реконструираат сценарио за јавна набавка или финансирање користејќи картички што претставуваат фази, актери, документи и предупредувачки знаци. Задачата е да се утврди каде критериумите стануваат нејасни, како влијанието може да се скрие и кои контроли би го намалиле ризикот. Рефлексија: Кои предупредувачки знаци најлесно се пропуштаат и зошто сложените процеси понекогаш го штитат неправилното постапување наместо да го спречат?

Лабораторија за патеки на пријавување

Групата анализира кратки сценарија и одлучува што може да се пријави, кои информации се важни, кои канали може да бидат релевантни и кои безбедносни прашања мора да се земат предвид. Рефлексија: Што ги спречува луѓето да пријават дури и кога нешто изгледа погрешно, и што прави една патека за пријавување да изгледа веродостојна?

Форум театар: игнорираниот црвен сигнал

Учесниците изведуваат кратка сцена во која ран знак на неправилност се игнорира во јавна институција или услуга. Гледачите можат да ја паузираат сцената, да заменат ликови и да тестираат различни одговори. Рефлексија: Која интервенција најмногу го промени исходот и што открива тоа за моќта, молкот и одговорноста?

Платно за кампања за доверба и отчетност

Тимовите дизајнираат едноставна локална кампања, настан, дијалог или креативна акција што промовира јавна доверба, еднаков третман, транспарентни процедури или надзор од заедницата. Рефлексија: Како јавниот интегритет може да се комуницира конкретно, без морализирање и значајно за локалната публика?

4. Совети за фасилитатори

- Поставете ја корупцијата како системско, но и етичко прашање. Не ја претставувајте само како неуспех на неколку лоши поединци.
- Користете конкретни примери, но доволно општи за да се заштити приватноста и да се избегне политичка ескалација.
- Препознајте дека некои учесници можеби имаат директни негативни искуства со јавни институции. Оставете простор за емоции без групата да премине во обвинувања или непријателство.
- Балансирајте критика со чувство на можност за дејствување. Учесниците треба да заминат со алатки и идеи, не само со фрустрација.
- Користете визуелни методи кога темите изгледаат апстрактни. Мапирањето, картичките, временските линии и описите на улогичестоги прават институционалните процеси поразбирливи.
- Приспособете ја сложеноста на јазикот. Термини како јавна набавка, укажување, судир на интереси или надзор може да бараат едноставно објаснување.

5. Табела со контролна листа за фасилитатори

Задача	Насока
Подгответе го контекстот	Разјаснете ја целта, профилот на групата и нивото на претходно знаење пред изборот на методи.
Обезбедете безбедност	Договорете почитување, доверливост и начин на справување со несогласувања или чувствителни откривања.
Промовирајте учество	Користете формати што им овозможуваат и на потивки учесници и на групи со различно искуство да придонесат.
Фасилитирајте рефлексивност	Секогаш направете дебрифинг и поврзете ја активноста со јавни институции, права и отчетност.
Избегнувајте претерување	Не дејствувајте како истражител или правен советник; упатете ги учесниците кон соодветна поддршка кога е потребно.
Соберете учење	Користете кратки белешки за рефлексивност, формулари за повратни информации или последователни проверки за да го фатите влијанието и идните потреби.

АЛАТКИ ЗА МЛАДИНСКИ РАБОТНИЦИ

Ова поглавје собира практични насоки што им помагаат на фасилитаторите одговорно да работат со прашање кое може да биде политички чувствително, емоционално натоварено и правно сложено.

1. Фасилитирање чувствителни теми

- Поставете основни правила рано и навратете се на нив ако дискусијата стане напната.
- Јасно разликувајте меѓу дискусија за обрасци и изнесување тврдења за реални поединци.
- Признајте дека гневот, цинизмот или недовербата можат да бидат дел од проживеаното искуство на учесниците, но насочете ја групата кон анализа и конструктивен одговор.
- Знајте кога да паузирате, пренасочите или да преминете во парови или мали групи ако пленарната дискусија стане небезбедна или поларизирана.

2. Развој на фасилитаторот и грижа за себе

- Фасилитаторите треба континуирано да учат за јавен интегритет, младинско учество, дигитални алатки за пријавување и заштита.
- Рефлексијата по секоја сесија е неопходна: што функционираше добро, каде учесниците се двоумеа и кои концепти треба појасно да се објаснат?
- Поддршката од врсници и кофасилитацијата се особено вредни при работа со теми полни со конфликт или институционална чувствителност.
- Грижата за себе е важна. Повторената работа со неправда, фрустрација или недоверба може да доведе до замор ако нема време за обработка и поддршка.

3. Приспособување на содржината

- Користете јазик, примери и студии на случај што одговараат на возраста, институционалната писменост и локалниот контекст на учесниците.
- За помлади групи, фокусирајте се на правичност, еднаков третман, јавна доверба и секојдневни јавни услуги пред да преминете на потехнички теми.
- За мешани возрасни групи, поврзете го материјалот со реални институционални

процеси, локални механизми за учество и патеки за пријавување.

- Размислете за пристапност, писменост, инклузија на лица со попреченост и јазична разновидност при дизајнирање материјали и формати за дискусија.

4. Градење партнерства

- Силното антикорупциско учење често има корист од соработка со организации на граѓанското општество, училишта, универзитети, општини, тела за интегритет, медиумски едукатори и групи во заедницата.
- Партнерствата можат да обезбедат примери на случаи, гости говорници, можности за локална акција, патеки за упатување и поголема легитимност за младински иницијативи.
- Меѓусекторската соработка е најделотворна кога улогите се јасни и кога младинското учество навистина се вреднува, а не е само симболично.

5. Комуникација и досег

- Користете јасен, достапен јазик. Луѓето полесно се поврзуваат со правичност, доверба, транспарентност и квалитет на јавни услуги отколку со апстрактен правен жаргон.
- Раскажувајте приказни што покажуваат зошто интегритетот е важен во реалниот живот: пристап до услуги, еднаков третман, безбедна инфраструктура, чисти процедури и доверливи институции.
- Бидете транспарентни во сопствената младинска практика со објаснување на целите, методите, границите и начинот на користење на придонесите на учесниците.

6. Мониторинг и евалуација

- Мерете повеќе од знаење. Промени во самодовербата, вокабуларот, подготвеноста за дискусија за етички дилеми и подготвеноста за граѓанско дејствување се исто така значајни исходи.
- Користете едноставни алатки како влезни и излезни прашања, белешки од набљудување, картички за рефлексивност, дневници за учење и кратки последователни разговори.
- Поканете ги учесниците да ја оценат релевантноста, емоционалната безбедност и практичната корисност на активностите, а не само содржината.

FROM LEARNING TO ACTION

Антикорупциското образование станува позначајно кога учесниците можат да го поврзат со реални можности за дејствување. Локалната акција не мора да започне со голема кампања. Може да започне со еден дијалог, една вежба за мапирање, една училишна работилница, една младинска препорака или една иницијатива што им помага на луѓето појасно да разберат јавен процес.

Фасилитаторите можат да го поддржат овој премин помагајќи им на групите да идентификуваат реалистични цели, да мапираат сојузници, да размислуваат за безбедноста, да дефинираат пораки и да изберат активности што одговараат на нивниот капацитет. Целта не е активизам сам за себе, туку информирано, етичко и конструктивно вклучување.

1. Од рефлексива до иницијатива

По обука или работилница, прашајте ги учесниците кое прашање им изгледало најбитно, највидливо или најрелевантно за нивната заедница. Поттикнете ги да преминат од апстрактни грижи кон конкретни средини како училишта, општински младински совети, јавен транспорт, системи за стипендии, соседски услуги или процеси на локално буџетирање.

2. Дизајнирање локални акции

Можните акции вклучуваат младински дијалози со локални институции, објаснувачи за јавни информации, кампањи за еднаков третман, повелби за интегритет, водичи за патеки на пријавување, театарски јавни дискусии, раскажување приказни на социјални медиуми или мапирање искуства со јавни услуги. Добра локална акција има јасна публика, реалистичен обем и транспарентна цел.

3. Соработка и мултипликаторски ефект

Кога младите го документираат и споделуваат она што го научиле, тие можат да го умножат влијанието на една обука во многу разговори. Училиштата, НВО, центрите во заедницата, локалните медиуми и младинските мрежи можат да помогнат во проширување на досегот на иницијативите фокусирани на интегритет.

4. Одржување долгорочно влијание

Одржливото влијание често зависи од следење. Поттикнете ги групите да разгледаат што се случило по активноста, повторно да ги посетат целите, да ги прослават малите успеси и да ги одржат врските со поддржувачки институции или организации. Долгорочната промена расте преку повторување, доверба и видливи примери на правична практика.

ЗАВРШНИ РАЗМИСЛУВАЊА

Корупцијата во јавниот сектор може да изгледа далечна, техничка или недопирлива, но нејзините ефекти се длабоко човечки. Таа влијае врз тоа дали луѓето им веруваат на институциите, дали услугите стигнуваат до оние на кои им се потребни и дали правилата се применуваат правично. За младинската работа, тоа значи дека антикорупциското образование не е само правна свесност; тоа е и достоинство, правичност, учество и способност да се замислат јавни институции што заслужуваат доверба.

Овој прирачник ги повикува фасилитаторите да работат трпеливо, одговорно и креативно. Кога младите и заедниците учат да препознаваат предупредувачки знаци, да дискутираат етички дилеми, да разбираат патеки за пријавување и да дизајнираат колективни одговори, тие ја зајакнуваат и демократската култура и практичната јавна отчетност.

РЕСУРСИ И РЕФЕРЕНЦИ

1. Клучни политички рамки и документи

- Конвенција на Обединетите нации против корупцијата (UNCAC).
- Препорака на ОЕЦД за јавен интегритет.
- Директива (ЕУ) 2019/1937 за заштита на лицата кои пријавуваат повреди на правото на Унијата.
- Цел за одржлив развој 16: Мир, правда и силни институции.
- Вредности на Европската унија и материјали за владеење на правото објавени од институциите на ЕУ.

2. Корисни ресурси за младинска работа

- SALTO Youth Resource Centres - обуки, алатки и публикации за младинска работа.
- European Youth Portal - ресурси за учество, волонтирање, мобилност и граѓански ангажман.
- Council of Europe Youth Work Portfolio - рамка на компетенции и поддршка за саморефлексија на младински работници.
- Compass и Compasito - прирачници на Советот на Европа за образование за човекови права и неформално учење.

3. Дигитални алатки и онлајн ресурси

- Transparency International - дефиниции, секторски ресурси, објаснувачи за антикорупција и насоки за пријавување.
- UNODC модули за учење и ресурси за јавен интегритет.
- ОЕЦД ресурси за јавен интегритет, анкети за доверба и материјали за превенција.
- Erasmus+ Project Results Platform - примери на граѓански и образовни проекти што можат да инспирираат дизајн на локални акции.

4. Речник на клучни поими

Поим	Значење
Јавен интегритет	Доследно користење на јавната моќ и јавните ресурси за јавно добро.
Корупција	Злоупотреба на доверена моќ за приватна корист, вклучувајќи поткуп, фаворизирање, клиентелизам и манипулација со процедури.
Судир на интереси	Ситуација во која приватни интереси може несоодветно да влијаат врз јавните должности или донесувањето одлуки.
Транспарентност	Отвореност во процедурите, информациите и донесувањето одлуки што овозможува јавен надзор.
Отчетност	Обврска да се објаснат, оправдаат и преземат одговорност за одлуките и постапките.
Укажување	Пријавување неправилности, нерегуларности или повреди преку соодветни внатрешни или надворешни канали.
Неформално образование	Структурирано учење надвор од формалните образовни системи, засновано на учество, искуство и рефлексивност.
Граѓанско учество	Активно вклучување на граѓаните во јавниот живот, вклучувајќи дијалог, надзор, застапување и дејствување во заедницата.

АНЕКСИ

1. Пример агенда за работилница

Сесија	Време	Содржина
Отворање и групни договори	30 мин	Добредојде, цели, очекувања и правила за безбедност во дискусијата.
Разбирање на корупцијата во јавниот живот	60 мин	Краток вовед плус мапирање на патување низ јавна услуга.
Пауза	15 мин	Кратка пауза.
Етика и судир на интереси	75 мин	Игра на улоги и дебрифинг за етички дилеми во јавната служба.
Пауза за ручек	45 мин	Пауза.
Патеки за пријавување и дигитални алатки	60 мин	Работа со сценарија за тоа што да се пријави, каде и како.
Дизајнирање локална акција	60 мин	Планирање реалистична иницијатива во заедницата или младинска иницијатива во мали групи.
Завршна рефлексija и евалуација	15 мин	Клучни учења, следни чекори и повратни информации.

2. Формулар за рефлексija на учесник

Име: _____ Датум: _____

Наслов на активност или сесија: _____

1. Која идеја или пример од денес ми остана најсилно во сеќавање?
2. Кој дел од сесијата ми изгledаше најрелевантен за мојот живот, училиште, работа или заедница?
3. Што научив за правичноста, јавната доверба или корупцијата што претходно не сум го разгледувал/а?
4. Која една акција, прашање или разговор сакам да го продолжам по оваа сесија?
5. Која поддршка или информација би ми помогнала понатаму да ја истражам оваа тема?

3. Контролна листа за самопроценка за младински работници

Контролна точка	Прашање за самопроверка
Пред активноста	☐ Дали дефинирав јасни цели за учење и избрав методи што одговараат на групата?
Јазик и примери	☐ Дали избрав примери што се разбирливи, релевантни и безбедни за дискусија?
Безбедност на групата	☐ Дали подготвив начини за реакција ако дискусијата стане напната, лична или политички чувствителна?
Учество	☐ Дали форматот им овозможува на потивки учесници и различни стилови на учење да се вклучат?
Дебрифинг	☐ Дали резервирав доволно време за рефлексива, не само за самата активност?
Следење	☐ Дали учесниците знаат каде да најдат дополнителни информации, поддршка или насоки за пријавување ако е потребно?

4. Шаблон за формулар за повратни информации

Прашање	Одговор на учесникот
Колку сесијата беше корисна за разбирање на корупцијата во јавниот сектор?	-----
Кој метод или активност најмногу ви помогна да учите и зошто?	-----
Дали сесијата изгледаше безбедна и со почит за дискусија?	-----
Која тема треба подлабоко да се истражи во идни сесии?	-----
Која една идеја или акција ја носите со себе?	-----

5. Пример за едноставен план за локална акција

Наслов на иницијативата: Млади за правични јавни услуги

Цел: Да им се помогне на младите да разберат како функционира една локална јавна услуга, каде е важна транспарентноста и како граѓаните можат да придонесат кон правичен пристап и отчетност.

Можни активности: креирање младински разбирлив објаснувач за процесот на услугата; организирање дијалог со локална институција; собирање анонимни искуства преку едноставна анкета; претставување препораки за појасни информации и еднаков третман; објавување кратка визуелна кампања за јавна доверба.

Временска рамка: 2-3 месеци

Потенцијални партнери: младинска организација, училиште, општина, локални медиуми, тело за интегритет, канцеларија на омбудсман или иницијатива во заедницата

Очекувани резултати: посилено разбирање на јавните процедури; зголемена самодоверба за дискусија за правичност и отчетност; практичен младински придонес кон транспарентни јавни услуги.

Презентација на организациите учеснички и нивните претставници во проектот

Наслов улога	Организациска	Улога
Zoran Dabetic	ЕРЕКА Црна Гора	Координатор
Nermina Simoncic	ЕРЕКА Словенија	Координатор
Stefan Simoncic	ЕРЕКА Словенија	Координатор
Matej Tisaj	ЕРЕКА Србија	Координатор
Milica Nedeljkovic	ЕРЕКА Србија	Асистент на координаторот
Belma Muratovic	ЕРЕКА Црна Гора	Асистент на координаторот
Jerica Lorenci	ЕРЕКА Словенија	Асистент на координаторот
Atli Thor Fanndal	TRANSPARENCY INTERNATIONAL Исланд	Асистент на координаторот

ПАРТНЕРИ

ЕПЕКА Црна Гора (водечка организација)

Научно-истражувачко здружение за уметност, културни, образовни програми и технологија ЕПЕКА (Црна Гора) работи во Беране, рурална област со висока младинска невработеност и ограничен пристап до неформално образование. Во рамки на DigitalVSCorrupt ја координира целокупната реализација, управување и мониторинг и води национални работилници за градење капацитети насочени кон транспарентност поддржана од ИКТ и подигнување на свеста во заедницата во Црна Гора.

ЕПЕКА Словенија

Невладино социјално претпријатие активно во областа на европското граѓанство, младинската работа и инклузијата. ЕПЕКА Словенија е ко-домаќин на почетниот партнерски состанок, го поддржува управувањето и ко-развија модули за транспарентност засновани на ИКТ инспирирани од моделот ERAR; исто така е домаќин на завршната конференција и поддржува дисеминација на ниво на ЕУ.

ЕПЕКА Србија

НВО од Ниш фокусирана на млади, со силно искуство во мобилност и инклузија (вклучително и ромска и мигрантска младина). Во проектот, ЕПЕКА Србија ко-води обуки, го поддржува младинскиот дијалог Косово–Србија преку заеднички активности со СЕТ Prizren и пилотира локални кампањи за интегритет во јавните услуги.

ЕПЕКА Германија

Член на мрежата ЕПЕКА што поддржува интеркултурно учење и комуникација. Придонесува за прекугранична дисеминација, дизајн на работилници за граѓанско ангажирање и медиуми, како и документација на добри практики меѓу партнерите.

СЕТ Призрен (Косово)

Центарот за образование и обука Призрен промовира демократски вредности и младинско учество. Во DigitalVSCorrupt ко-дизајнира содржини за обука пријателски за младите, е ко-домаќин на работилници за градење капацитети во Косово и соработува со ЕПЕКА Србија за зајакнување на довербата, дијалогот и антикорупциската писменост кај младите.

Phiren Amensa (Белгија)

Меѓународна ромска младинска мрежа со силен капацитет за досег и застапување. Води дисеминација на ниво на ЕУ, поддржува мерки за инклузија во сите активности и менторира младински кампањски тимови за да допрат до разновидна публика со инклузивни наративи.

Transparency International Исланд

Донесува глобално антикорупциско знаење, практични алатки за мапирање ризици и пријавување, и ко-автор е на делови од прирачникот за младинска работа за корупција во јавните институции и патеки за отчетност.

Институт за применети истражувања за бизнис (Северна Македонија)

Го поддржува модулот „Корупција во бизнисот“ со сесии за ризици во јавните набавки, судири на интереси и заложби за интегритет кај МСП. Ко-организира национални работилници со стопански комори и претприемачи.

QENDRA (Албанија)

Граѓански центар ориентиран кон млади што ги вклучува заедниците во неформално образование и граѓанско дејствување. Води работилници за градење капацитети во Албанија и придонесува со студии на случај за интегритет на локалните услуги.

Europe for You (Чешка Република)

Европска граѓанска организација со искуство во комуникација и младинска мобилизација. Ко-дизајнира кампањска лабораторија, поддржува креативни формати за дисеминација и визуелно раскажување приказни.

FEIO (Полска)

Образовна и outreach фондација што придонесува за дизајн на активности засновани на истражување, брзи анкети и алатки за пред/пост евалуација приспособливи за младински средини.

AKUSTIKUM (Босна и Херцеговина)

Културна организација што користи креативни медиуми и аудио-визуелни методи. Ко-води три „видео-симулациски“ резултати (јавен сектор, бизнис, свиркачи), вклучително и сторибординг и младинско ко-создавање.

LIDSK (Турција)

Организација за младински развој фокусирана на граѓански вештини и дијалог. Домаќин е на работилници за градење капацитети во Турција и придонесува со фасилитаторски методи за разновидни групи.

Arcigay (Италија)

Национална граѓанска организација со експертиза во образование засновано на права и фасилитирање безбедни простори. Придонесува со стратегии за инклузија, етички протоколи и кампањски пораки за еднаквост и интегритет.

Сите партнери соработуваат преку месечни координациски повици, заеднички обрасци и заеднички мониторинг посети.

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

DIGITAL VS CORRUPT

